

رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی

دوره ۹، شماره ۳۲، بهار ۱۴۰۰

ص ص: ۳۹-۵۰

بررسی عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردهای ظرفیت‌سازی ورزش در ایران

شهریز فرج زاده^{۱*} - سیدمحمد کاشف^۲ - محسن بهنام^۳

۱. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. ۲. استاد مدیریت

ورزشی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. ۳. استادیار مدیریت ورزشی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۰۲، تاریخ تصویب: ۱۳۹۹/۰۶/۲۴)

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردهای ظرفیت‌سازی ورزش کشور انجام گرفت. روش تحقیق آمیخته (کیفی - کمی) بود. در بخش کیفی از روش پدیدارشناسی و در بخش کمی از روش توصیفی - پیمایشی بهره گرفته شد. نمونه آماری در بخش کیفی ۱۱ نفر از متخصصان و صاحب‌نظران حوزه مدیریت ورزشی در کشور بود و جامعه آماری در بخش کمی شامل تمامی مدیران و نخبگان مدیریت ورزشی کشور اعم از مدیران کل، رؤسای فدراسیون‌ها و اعضای هیأت علمی مدیریت ورزشی دانشکده‌های تربیت بدنی کشور بود. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی هدفمند و در بخش کمی غیرتصادفی هدفمند بود که ۲۷۰ نفر به‌عنوان نمونه آماری به‌منظور بررسی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌های پژوهش در بخش کیفی مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و در بخش کمی پرسشنامه محقق‌ساخته بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی به روش تحلیل تم مبتنی بر کدگذاری باز و در بخش کمی از طریق ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم در نرم‌افزار اسپاس ۲۱ و لیزرل ۸ انجام گرفت. نتایج نشان داد که عوامل زمینه‌ای (منابع انسانی، امور مالی، روابط و شبکه‌های خارجی، برنامه‌ریزی و توسعه و توسعه بازار)، محیطی (آمادگی، فناوری اطلاعات، نوآوری و مدیریت دانش) و راهبردها (توسعه بسترها و توسعه ساختارها) در ظرفیت‌سازی ورزش کشور نقش مؤثری دارند. در نتیجه می‌توان با تمرکز بر عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردها در راستای ظرفیت‌سازی ورزش کشور گام‌های مؤثری برداشت.

واژه‌های کلیدی

راهبردها، ظرفیت‌سازی ورزش، عوامل زمینه‌ای، عوامل محیطی.

مقدمه

شری^۱ و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان «مدیریت ورزش برای تغییرات اجتماعی»^۲ گزارش کردند که ورزش برای توسعه بستری را فراهم می‌کند که به عنوان ابزار یا قلابی برای کمک به نتایج مثبت در زمینه‌هایی مانند توسعه اقتصادی، انسجام اجتماعی، انسجام فرهنگی، شیوه زندگی سالم، آموزش، عدالت جنسیتی، مصالحه و ایجاد صلح استفاده شود (۲۴). در همین زمینه ظرفیت‌سازی یک رویکرد توسعه‌ای در حال جریان در حوزه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و غیره است که در دهه اخیر مورد توجه جوامع غربی قرار گرفته است (۷). نخستین شرط برای انطباق بخش سنتی جوامع در حال توسعه با تغییرات ریشه‌ای در شرف وقوع ناشی از جهانی‌سازی، ایجاد ظرفیت‌های لازم برای سازگاری و انطباق‌پذیری در مردم است. بخش سنتی کشورهای در حال توسعه به‌طور کلی از اجتماعات محلی و کوچکی تشکیل شده‌اند، که مهم‌ترین ویژگی‌های آن میزان بالای بی‌سوادی، فناوری سنتی، درجه وابستگی بالا به دولت و پایین بودن ظرفیت‌های نهادی و محلی است. تأثیرات منفی پردردسر تعدیل ساختاری به‌مثابه یکی از جلوه‌های جهانی‌سازی بازگوی آن است که در اجتماعات محلی اغلب کشورهای در حال توسعه، هنوز منابع سازمانی و مهارت‌های لازم برای سازگاری با سیاست‌های جهانی شدن و گذار به اقتصاد جهانی را ندارند. در نتیجه تحقق توسعه پایدار در این اجتماعات کار آسانی نخواهد بود. نخستین قدم ضروری برای موفقیت در این چالش تشدیدشونده کوشش گسترده برای ارتقای ظرفیت‌های سازگاری (ظرفیت‌سازی) در مردم است. ظرفیت‌سازی به معنای ایجاد قابلیت سازگاری و واکنش مناسب در برابر فرایندهای تغییرات مستمر است (۳).

ظرفیت‌سازی رویکردی توسعه‌ای است و تمام بخش‌هایی را که بر فضای توسعه تسلط دارند، در برمی‌گیرد. این تعریف اغلب دستورالعملی ضمنی و چارچوبی برای گروه‌ها و اشخاص فعال در فرایند توسعه به وجود می‌آورد و در آن به ترکیب و تنوع شرایط کار کردن واقعی در کشورهای در حال توسعه عمیقاً توجه می‌شود (۳). ظرفیت‌سازی تعاریف و حوزه شمول گوناگونی دارد و توسعه منابع انسانی اعم از پژوهش، آموزش، پرورش و حرفه‌آموزی و زیرساخت‌ها و بسترسازی فیزیکی و توسعه فضای مطلوب رشد و ارتقای درون‌سازمانی و برون‌سازمانی به‌ویژه مشارکت بین‌المللی را شامل می‌شود. بسیاری از محققان بر این باورند که ظرفیت‌سازی در واقع انجام فعالیت و عملکرد مناسب و بهنگام است که این عملکرد سبب تقویت ظرفیت‌های هسته درون سازمان‌ها می‌شود. ظرفیت‌سازی واژه‌ای انتزاعی است که گستره معنایی وسیعی دارد و حوزه‌های گوناگونی از دانش و منابع را دربر می‌گیرد که مؤسسات دولتی و غیردولتی برای استقرار کارآمدی و بهبود بهره‌وری می‌باید بدان مبادرت ورزند (۹). یکی از ابعاد ظرفیت‌سازی تخصص و مهارتی است که باید برای توسعه یک سازمان ورزشی موجود باشد و به آن اجازه فعالیت بدهد (۲۹). هدف از فرایند ظرفیت‌سازی، بهبود مهارت‌های افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و جوامع برای انجام وظایف کلیدی، حل مشکلات، تعریف و دستیابی به اهداف و نیز توانایی درک و برخورد با الزامات مورد نیاز برای مدیریت این مسائل به‌صورت پایدار است (۲۵). این روند در جهت تقویت مهارت‌های یک سازمان یا گروهی از سازمان‌ها به‌منظور بهبود عملکرد آنهاست. نکته اینجاست که هدف بهبود مهارت‌های سازمان‌هاست و نه فقط افرادی که در درون سازمان‌ها هستند (۴).

وندل و همکاران (۲۰۰۹) استدلال می‌کنند که برای ظرفیت‌سازی به یک سری افراد و سازمان‌ها برای رهبری در جامعه نیاز است (۲۸).

بالاترین سطح ظرفیت‌سازی، سطح اجتماعی است، یعنی سطح محیطی که توسعه ملی در متن آن آغاز می‌شود. فرایند ظرفیت‌سازی اجتماعی به‌گونه‌ای است که کل کشور یا جامعه و تمام زیربخش‌های آن را در برمی‌گیرد. نمونه‌هایی از ظرفیت‌سازی در سطح اجتماع در برنامه‌ها و سیاست‌های کلان، چارچوب‌های حقوقی و مدنی، چشم‌اندازهای بلندمدت کشور به چشم می‌خورد (۲۷). کشورهایی که اقدام به ترسیم برنامه‌های بلندمدت و چشم‌اندازهای آینده می‌کنند، برای تحقق و دستیابی اهداف خود، زیرساخت‌های لازم را فراهم می‌آورند و با تفکر راهبردی به نیازهای مبتلا به کشور از طریق درک صحیح سیاست‌ها و پیروی از الگوهای موفق، اقدام به ظرفیت‌سازی همه‌جانبه به‌ویژه از انواع علمی آن می‌کنند (۲).

ورزش به‌عنوان ابزاری مهم در ارتقای صلح، فراتر از مرزها و طبقات اجتماعی شناخته می‌شود و نقش مهمی را به‌عنوان تقویت همبستگی اجتماعی و توسعه اقتصادی در زمینه‌های مختلف جغرافیایی، فرهنگی و سیاسی ایفا می‌کند (۲۲). ورزش ابزاری قدرتمند برای تقویت روابط و شبکه‌ها اجتماعی برای ترویج آرمان‌های صلح، همبستگی، عدم خشونت، مدارا و عدالت است (۱۹). سازمان جهانی یونسکو در سال‌های گذشته از طرح‌های متعددی همچون ورزش برای صلح در کشورهای آمریکای مرکزی و کشورهای غربی، در جهت استفاده از ورزش به‌عنوان یک تعدیل‌کننده برای صلح و توسعه اجتماعی حمایت کرده است. به عقیده این سازمان مقابله با مشکلات به‌وجودآمده در وضعیت‌های پس از مناقشه می‌تواند آسان شود، چراکه ورزش می‌تواند مردم را به هم نزدیک کند (۲۶). امروزه از ورزش به‌عنوان ابزار سیاست داخلی به‌منظور توسعه جامعه

سالم و جذب نیروی انسانی از بیرون استفاده می‌شود (۱۵). همچنین به‌عنوان ابزار سیاست خارجی برای ایجاد روابط با بسیاری از کشورها و مردم در جهان که ممکن است برای به‌دست آوردن قدرت نرم و به دلایل امنیت ملی استفاده شود، کاربرد دارد (۲۳). پژوهشگران اعتقاد دارند که ورزش می‌تواند جوانان و افراد در حاشیه‌ها را برای تقویت بافت اجتماعی جذب کند. همچنین ارتباطات اجتماعی را ارتقا بخشد و به بهبود روابط میان بین افراد، جوامع و تمام ملت‌ها کمک کند و یک مجموعه به‌عنوان مثال بازی جوانمردانه را بنیان بگذارد (۱۸، ۱۲، ۵). با افزایش چشمگیر نقش ورزش در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی کشورها، پیشرفت در زمینه ورزش به یکی از اولویت‌های راهبردی برنامه‌ریزان در کشورهای مختلف دنیا تبدیل شده است (۱). کی (۲۰۰۹) عقیده دارد حمایت از سیاست‌های گسترده مبتنی بر توسعه ورزش با هدف ترویج اهداف اجتماعی، آموزشی و بهداشتی و استفاده از ورزش در تعقیب اهداف توسعه بین‌المللی در حال گسترش است (۱۶). با توجه به نقش و کارکردهای راهبردی، متنوع و مهم ورزش و مسابقات ورزشی فرهنگی، اتخاذ سیاست‌های توسعه‌ای و جامع در این حوزه، می‌تواند به بسط فرهنگ‌سازی، ارتقای سطح نشاط و سلامتی فردی و اجتماعی، همبستگی و مشارکت اجتماعی، پویایی اقتصادی و فرهنگی، تأثیرگذاری بر ارزش و اصالت‌های فرهنگی اجتماعی ملل، گسترش مفاهیم صلح، امنیت و تفاهم در روابط و مناسبات بین‌المللی و ... یاری رساند (۸). وزارت ورزش و جوانان (۱۳۹۳) در گزارش راهبردی خود ظرفیت‌سازی ورزش را از سیاست‌های توسعه ورزش از منظر مقام معظم رهبری بیان کرده است. در این گزارش استفاده از ظرفیت فرهنگی ورزش و ترویج ارزش‌های اعتقادی و معنویت در ورزش به‌عنوان راهبردهای کلی توسعه فرهنگی در ورزش بیان شده است (۱۰).

چشم‌انداز ۲۰ ساله در افق ۱۴۰۴، سیاست‌های فرهنگی و اصول آن، منشور ملی جوانان، سند ملی آموزش و پرورش، برنامه‌های پنج‌ساله توسعه جمهوری اسلامی و نظایر آنها همگی دارای بندها و موادی درباره ورزش و تربیت بدنی و اصول و اهداف و رویکردهای آن در جامعه و نهادهای اجتماعی‌اند. شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز مصوباتی در زمینه ورزش و تربیت بدنی و ابعاد فرهنگی و تربیتی آن و ظرفیت‌سازی این پدیده در جامعه متناسب با ارزش‌ها و هنجارهای جمهوری اسلامی دارد. متأسفانه در کشور ما آگاهی از رویکرد مهم ظرفیت‌سازی به‌خصوص در صنعت ورزش در حد پایینی است و لزوم انجام پژوهشی در این زمینه ضروری است. تاکنون هیچ پژوهشی در داخل کشور در حوزه ظرفیت‌سازی ورزشی انجام نگرفته است. ضرورت مطرح شدن مفهوم ظرفیت‌سازی در کشور ما به‌صورت نظری و عملی به‌ویژه در حوزه مدیریت ورزشی وجود دارد. هرچند ظرفیت‌سازی اقدامی فوری نیست، ولی بخشی ضروری و جدایی‌ناپذیر از رویکرد پایدار توسعه در خصوص برطرف کردن مشکلات مربوط به آن است. با درک آنچه مطرح شد این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردهای ظرفیت‌سازی ورزش در کشور کدام‌ها هستند؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر رویکرد گردآوری داده‌ها آمیخته (کیفی - کمی) است. در مرحله اول از طریق مطالعه کیفی عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردهای اثرگذار بر ظرفیت‌سازی در ورزش کشور شناسایی شد. در این بخش از روش تحقیق پدیدارشناسی^۱ استفاده شد. در مرحله دوم، پژوهش کمی انجام گرفت. هدف این مرحله آن است که مشخص کند کدامیک از

عوامل مؤثر بر ظرفیت‌سازی در ورزش کشور معنادارند و کدامیک از آنها معنادار نیستند و باید از الگو کنار گذاشته شوند. در این بخش، از روش تحقیق توصیفی - پیمایشی استفاده شد.

نمونه آماری پژوهش در بخش کیفی شامل متخصصان و صاحب‌نظران حوزه مدیریت ورزشی در کشور بود که دارای مدرک تحصیلی دکتری، حداقل ۵ سال سابقه مدیریتی، نگارش مقاله، هدایت رساله‌های ارشد و دکتری مرتبط با موضوع پژوهش بودند. در این بخش برای مطلع شدن از دیدگاه‌ها و نظرهای متخصصان و صاحب‌نظران از روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع نظری با ۱۱ نفر استفاده شد. برآورد حجم نمونه موردنظر بر مبنای اشباع نظری داده‌ها انجام گرفت.

جامعه آماری پژوهش در مرحله کمی شامل مدیران و نخبگان مدیریت ورزشی کشور اعم از مدیران کل، رؤسای فدراسیون‌ها و اعضای هیأت علمی مدیریت ورزشی دانشکده‌های تربیت بدنی کشور بود. با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند ۲۷۰ نفر به‌عنوان نمونه آماری به‌منظور مطالعه انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌های پژوهش در بخش کیفی مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. برای رعایت اصول اخلاق پژوهش، در جریان مصاحبه‌ها از مشارکت‌کننده خواسته شد تا صحبت‌های آنها ضبط و ثبت شود و پس از پایان مصاحبه به‌صورت دقیق مصاحبه بررسی و روی کاغذ برگردانده شد. بعد از گردآوری داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه، فرایند تحلیل و تلخیص داده‌های کیفی آغاز شد. این داده‌ها با توجه به موضوع تحقیق تلخیص و کدگذاری شدند. در نتیجه کدگذاری و حذف داده‌های تکراری و تلخیص نهایی داده، ۱۴۳ مقوله شناسایی و استخراج شد که براساس نظرهای صاحب‌نظران ۶۲ گویه تأیید شد.

داده‌ها در بخش کمی تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS21 و Lisrel8.8 در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام گرفت. در سطح توصیفی از آماره‌هایی نظیر میانگین، انحراف استاندارد، کجی و کشیدگی و در سطح استنباطی، پس از اطمینان از رعایت پیش‌فرض‌های آمار پارامتریک از تحلیل عاملی مرتبه دوم در نرم‌افزار لیزرل استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در بخش جمعیت‌شناختی، داده‌ها نشان می‌دهند که ۷۸ درصد نمونه‌ها مرد (۲۱۱ نفر) و ۲۲ درصد زن (۶۹ نفر) بوده و از نظر سنی بیشتر پاسخ‌دهندگان بین ۴۱-۵۰ سال (۳۴ درصد) هستند. در خصوص تحصیلات ۲۴ نفر دارای مدرک کاردانی (۹ درصد)، ۱۲۱ نفر دارای مدرک کارشناسی (۴۲ درصد)، ۹۱ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد (۳۲ درصد) و ۴۴ نفر دارای مدرک دکتری (۱۷ درصد) بودند و گروه غالب آنها بین ۱۱ تا ۲۰ سال سابقه خدمت دارند. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

سپس مقوله‌هایی که به‌طور هدفمند بیانگر یک مقوله کلی‌تر بودند، شناسایی و در کنار هم قرار داده شدند و برای آنها یک عنوان کلی که می‌توانست شامل تمامی آنها باشد، تعیین و نام‌گذاری شد.

در مرحله دوم پژوهش برای گردآوری داده‌های کمی از پرسشنامه محقق‌ساخته مستخرج از مرحله کیفی استفاده شد. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه مورد تأیید متخصصان و استادان قرار گرفت. مقدار شاخص پایایی‌های ترکیبی (CR) برابر با ۰/۷۹ و شاخص میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) ۰/۶۲ به‌دست آمد که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد کافی و مناسب پرسشنامه است. پایایی پرسشنامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ در یک مطالعه مقدماتی روی نمونه ۴۰ نفری ۰/۸۷ محاسبه شد. پرسشنامه شامل ۶۲ سؤال بسته‌پاسخ براساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت است، پرسشنامه سه عامل زمینه‌ای (منابع انسانی، امور مالی، روابط و شبکه‌های خارجی، برنامه‌ریزی و توسعه و توسعه بازار)، محیطی (آمادگی، فناوری اطلاعات، نوآوری و مدیریت دانش) و راهبردها (توسعه بسترها و توسعه زیرساخت‌ها) را می‌سنجد.

به‌منظور تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل تم که مبتنی بر کدگذاری باز است، استفاده شد. تجزیه و تحلیل

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
منابع انسانی	۳/۰۸	۰/۶۸	-۱/۱۷	۱/۳۹
امور مالی	۳/۰۸	۰/۴۷	-۰/۷۴	۱/۵۲
روابط و شبکه‌های خارجی	۳/۰۳	۰/۶۷	-۱/۷۶	۴/۴۴
برنامه‌ریزی و توسعه	۳/۲۹	۰/۷۳	۰/۱۳	-۰/۴۴
توسعه بازار	۲/۷۷	۰/۸۵	-۰/۳۳	-۰/۱۶
آمادگی	۳/۲۶	۰/۷۴	-۰/۴۲	۰/۹۶
فناوری اطلاعات	۳/۲۲	۰/۸۲	-۰/۲۲	۰/۹۷
نوآوری	۳/۲۴	۰/۸۱	-۰/۲۶	۰/۶۰
مدیریت دانش	۳/۳۷	۰/۶۵	-۰/۰۶	-۰/۶۸
توسعه بسترها	۳/۵۷	۰/۶۸	-۱/۰۷	۱/۱۹
توسعه ساختارها	۳/۳۴	۰/۸۲	-۰/۴۴	۰/۶۱

از دیگر پیش‌فرض‌های مدل‌یابی ساختاری معناداری جدول ۲ ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش ارائه شده ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش است (۱۷). در است.

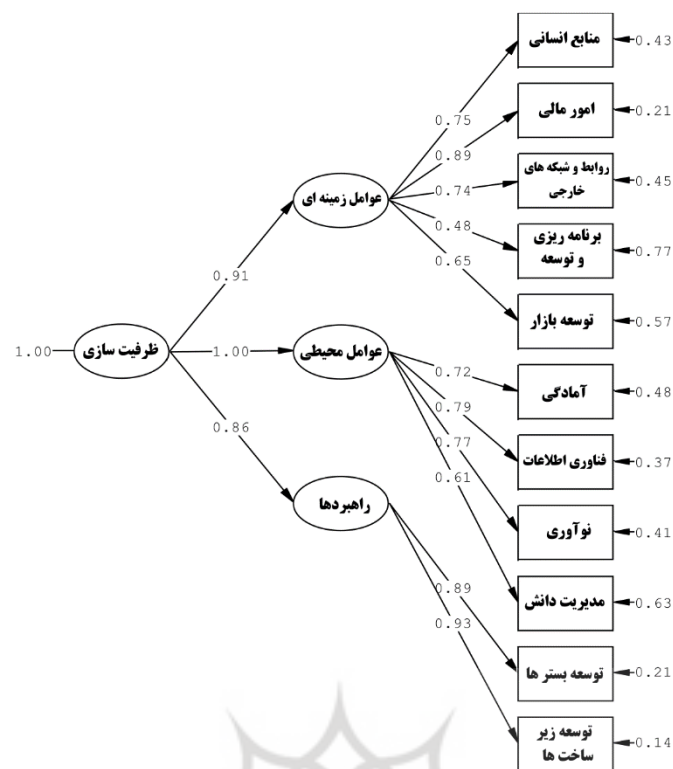
جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
منابع انسانی	۱										
امور مالی	۰/۶۴**	۱									
روابط و شبکه‌های خارجی	۰/۸۲**	۰/۶۵**	۱								
برنامه‌ریزی و توسعه	۰/۲۶**	۰/۳۷**	۰/۳۱**	۱							
توسعه بازار	۰/۳۷**	۰/۶۳**	۰/۳۲**	۰/۳۵**	۱						
آمادگی	۰/۵۰**	۰/۶۰**	۰/۳۹**	۰/۴۰**	۰/۵۵**	۱					
فناوری اطلاعات	۰/۴۱**	۰/۶۲**	۰/۴۴**	۰/۴۸**	۰/۵۶**	۰/۶۰**	۱				
نوآوری	۰/۵۳**	۰/۶۶**	۰/۵۳**	۰/۳۹**	۰/۵۱**	۰/۴۶**	۰/۶۰**	۱			
مدیریت دانش	۰/۳۲**	۰/۵۱**	۰/۲۴**	۰/۳۸**	۰/۵۴**	۰/۵۵**	۰/۴۹**	۰/۴۷**	۱		
توسعه بسترها	۰/۵۶**	۰/۶۰**	۰/۵۳**	۰/۴۸**	۰/۳۶**	۰/۴۹**	۰/۶۷**	۰/۶۰**	۰/۳۷**	۱	
توسعه ساختارها	۰/۵۶**	۰/۶۵**	۰/۴۷**	۰/۴۲**	۰/۴۴**	۰/۵۸**	۰/۶۳**	۰/۶۲**	۰/۴۵**	۰/۸۲**	۱

*p<0.05, **p<0.01

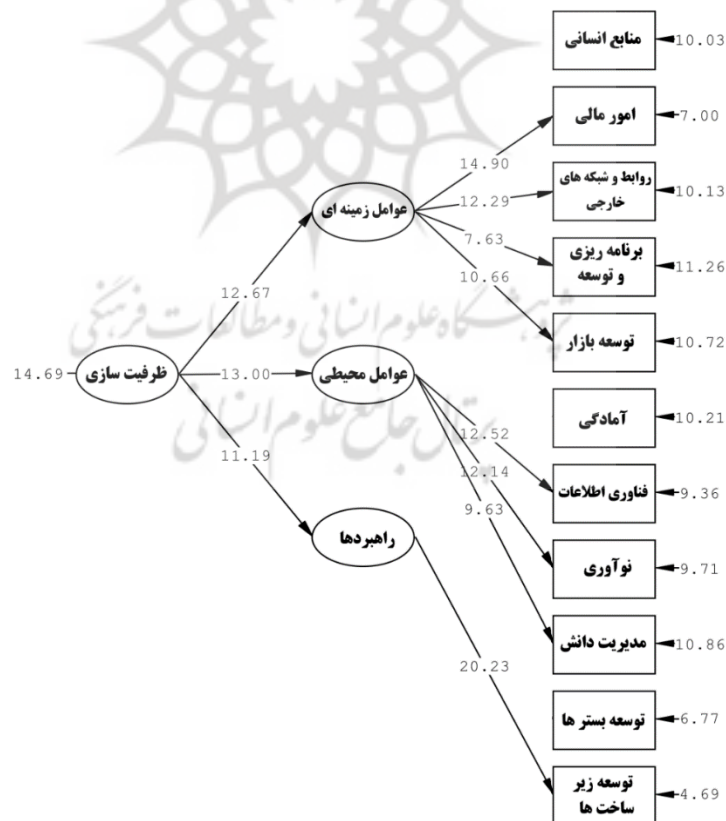
همچنین برای متغیر مکنون ظرفیت‌سازی ورزش سه عامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردها شناسایی شد. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه‌گیری برای متغیر مکنون ظرفیت‌سازی در ورزش در عوامل زمینه‌ای (۰/۹۱)، عوامل محیطی (۰/۹۲) و راهبردها (۰/۸۶) است. این امر نشان‌دهنده روایی همگرایی نشانگرهاست.

با توجه به جدول ۲، رابطه بین متغیرهای پژوهش مثبت و در سطح ۰/۰۱ معنادار است. در ادامه نتایج تحلیل عاملی تأیید مرتبه دوم در نمودار ۱ ارائه شده است. همان‌طور که در نمودار ۱ از خروجی‌های لیزرل برای عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردها قابل مشاهده است، هر کدام از متغیرهای مکنون زمینه‌ای (با ۵ زیر مؤلفه)، محیطی (با ۴ زیر مؤلفه)، و راهبردها (با ۲ زیر مؤلفه) دارای بیشترین بار عاملی بودند و استفاده شدند. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه‌گیری برای متغیر عوامل زمینه‌ای بین ۰/۴۸ تا ۰/۸۹ است. این امر نشان‌دهنده روایی همگرایی نشانگرهاست. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه‌گیری برای عوامل محیطی بین ۰/۶۱ تا ۰/۷۹ است. این امر نشان‌دهنده روایی همگرایی نشانگرهاست. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه‌گیری برای راهبردها بین ۰/۸۹ تا ۰/۹۳ است. این امر بیانگر روایی همگرایی نشانگرهاست.

Chi-Square=113.79, df=41, P-value=0.098563, RMSEA=0.076

نمودار ۱. الگو آزمون شده پژوهش در حالت استاندارد

Chi-Square=113.79, df=41, P-value=0.098563, RMSEA=0.076

نمودار ۲. الگوی آزمون شده پژوهش در حالت معناداری

در مدلسازی ساختاری به دلیل غیرقابل سنجش بودن متغیر مکنون به صورت مستقیم، واحد اندازه گیری متغیر نامعلوم است. برای رفع این مشکل و استاندارد ساختن واحد اندازه گیری متغیر مکنون دو روش وجود دارد.

۱. ثابت نمودن یکی از مسیرها از متغیر مکنون به نشانگر روی عدد ۱.

۲. ثابت کردن واریانس متغیر مکنون روی عدد ۱.

همچنین در مدل ساختاری معناداری ضریب مسیر با استفاده از t (t-value) مشخص می شود. چنانچه مقدار t بین ۱/۹۶ تا ۲/۵۷ باشد، ارتباط دو سازه در سطح $P < 0.05$ معنادار است. اگر مقدار t بیشتر از ۲/۵۷ باشد، معناداری ارتباط در سطح $P < 0.01$ است. در جدول ۵،

شاخص های برازش مطلق، تطبیقی و مقتصد به تفکیک گزارش شده اند. در این پژوهش شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFI) و ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد شده (SRMR) به عنوان شاخص های برازش مطلق، شاخص برازش تطبیقی (CFI)، شاخص برازش هنجار شده (NFI) و شاخص برازش هنجار نشده (NNFI) به عنوان شاخص های برازش تطبیقی و مجذور خی بر درجه آزادی (X^2/df)، شاخص برازش ایجاز (PNFI) و مجذور میانگین مربعات خطای تقریب (RMSEA) به عنوان شاخص های برازش مقتصد در نظر گرفته شده اند.

جدول ۳. شاخص های نیکویی برازش الگوی آزمون شده پژوهش

شاخص های برازش مطلق			
شاخص	GFI	AGFI	SRMR
به دست آمده	۰/۹۳	۰/۸۴	۰/۰۴
قابل پذیرش	بیشتر از ۰/۹۰	بیشتر از ۰/۸۰	کمتر از ۰/۰۵
شاخص های برازش تطبیقی			
شاخص	CFI	NFI	NNFI
به دست آمده	۰/۹۴	۰/۹۰	۰/۹۱
قابل پذیرش	بیشتر از ۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰
شاخص های برازش تعدیل یافته			
شاخص	X^2/df	PNFI	RMSEA
به دست آمده	۲/۷۷	۰/۶۹	۰/۰۷
قابل پذیرش	کمتر از ۳	بیشتر از ۰/۶۰	کمتر از ۰/۰۸

در جدول ۳، مقادیر به دست آمده در پژوهش حاضر و حد قابل پذیرش هریک از شاخص های برازش گزارش شده اند. با توجه به این جدول تمامی شاخص های برازش در حد مطلوبی قرار دارند و می توان نتیجه گرفت که مدل

آزمون شده برازش مناسبی با داده های گردآوری شده دارد. نتایج آزمون فرضیات در جدول ۴ نیز نشان می دهد که سه بعد عوامل زمینه ای، محیطی و راهبردها به عنوان ابعاد ظرفیت سازی در ورزش ایران شناخته شده اند.

جدول ۴. نتایج فرضیه های پژوهش

فرضیه	ضریب مسیر	t	p	نتیجه
عوامل زمینه ای بر ظرفیت سازی ورزش در ایران تأثیر معناداری دارد.	۰/۹۱	۱۲/۶۷	۰/۰۰۰۱	تأیید شد
عوامل محیطی بر ظرفیت سازی ورزش در ایران تأثیر معناداری دارد.	۰/۹۲	۱۳/۰۰	۰/۰۰۰۱	تأیید شد
راهبردها بر ظرفیت سازی ورزش در ایران تأثیر معناداری دارد.	۰/۸۶	۱۱/۱۹	۰/۰۰۰۱	تأیید شد

بحث و نتیجه‌گیری

ورزش به‌عنوان یک پدیده و ابزار فرهنگی و تربیتی باید در خدمت اعتلای فرد و جامعه ایرانی باشد. این نکته بارها در اصول سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌عنوان بالاترین مرجع فرهنگی کشور رسیده، مورد تأکید قرار گرفته است. سیاست‌هایی که در آن وظایف نهادهای متولی فرهنگ در کشور به‌روشنی و وضوح بیان شده و مقرر است که وزارت ورزش و جوانان نیز به‌عنوان یک نهاد متولی بخش فرهنگ نسبت به آن ایفای نقش کند (۷). با درک این مهم پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردهای ظرفیت‌سازی ورزش کشور صورت گرفت. نتایج نشان داد که عوامل زمینه‌ای مؤثر بر ظرفیت‌سازی ورزش کشور شامل منابع انسانی، امور مالی، روابط و شبکه‌های خارجی، برنامه‌ریزی و توسعه و توسعه بازار است. عوامل محیطی مؤثر در این زمینه شامل مؤلفه‌های آمادگی، فناوری اطلاعات، نوآوری و مدیریت دانش است و در نهایت دو راهبرد توسعه بسترها و توسعه زیرساخت‌ها در زمینه توسعه ظرفیت‌سازی ورزش نقش مؤثری داشتند. ادوارد (۲۰۱۳) بیان می‌کند که نقش بالقوه ورزش به‌عنوان مکانیسمی برای ایجاد ظرفیت در جامعه به‌خوبی آشکار است و شناخت نقش ورزش در روند توسعه انسانی و اجتماعی، چالش مهمی در زمینه‌های علمی مدیریت ورزشی در دهه‌های اخیر بوده است. نتایج پژوهش وی نشان داد که فرایند ظرفیت‌سازی در جامعه به‌واسطه عواملی همچون سرمایه اجتماعی، رهبری اجتماع، توزیع قدرت در جامعه، توانایی افراد جامعه به‌منظور شرکت در اجتماعات، توسعه ارزش‌های اجتماعی، عدالت اجتماعی تسهیل می‌یابد (۱۳). در بررسی هال و همکاران (۲۰۰۳) مشخص شد که پنج عامل منابع انسانی، امور مالی، ارتباطات و شبکه‌ها، زیرساخت‌ها و برنامه‌ریزی و توسعه پنج عامل کلیدی در

توسعه ظرفیت‌سازی ورزش است (۱۴). در مطالعه وندل و همکارانش (۲۰۰۹) توسعه سطح دانش جامع، توسعه روابط اجتماعی، توسعه شبکه‌های اجتماعی، توسعه خودکارآمدی، توسعه مشارکت عمومی، توسعه دموکراسی و توسعه آگاهی اجتماعی به‌عنوان عوامل مؤثر بر ظرفیت‌سازی شناسایی شد (۲۸). در مطالعه میلر و دورتی (۲۰۱۶) مشخص شد که چهار فرایند کلیدی تمرکز بر نیازهای ظرفیت‌سازی، آمادگی برای ظرفیت‌سازی، استراتژی‌های ظرفیت‌سازی و بررسی نتایج و پیامدهای ظرفیت‌سازی در توسعه ظرفیت‌های ورزش نقش مؤثری را ایفا می‌کنند (۲۰). میلر (۲۰۱۵) گزارش کرد که یک ساختار سه‌عاملی برای ظرفیت‌سازی وجود دارد که عبارت‌اند از آمادگی سازمانی، همبستگی و ظرفیت موجود. همچنین نتایج تحقیق حاکی از درک قوی‌تر از آمادگی سازمان‌های ورزشی جامعه به‌منظور ظرفیت‌سازی و هماهنگی استراتژی‌های ظرفیت‌سازی با سیستم‌های فعلی، نسبت به تلاش برای حمایت از ظرفیت‌های موجود بود (۲۱). کلاترباک (۲۰۱۸) نیز در پژوهشی با هدف ظرفیت ورزشی برای توسعه گزارش کرد که فرایندهای درگیر در ظرفیت‌سازی در بستر تغییرات اجتماعی و غنی شدن تجربیات سازمان ورزش ملی می‌تواند توسعه یابد (۱۱). این نتایج می‌تواند همسو با یافته‌های پژوهش حاضر باشد.

منابع انسانی به‌عنوان یکی از عوامل زمینه‌ای به علایق و اشتیاق در جامعه ورزشی و آشنایی نیروی انسانی با مسائل توسعه‌ای ورزشی اشاره دارد. وجود مهارت‌ها و صلاحیت‌های ارزشی در میان مسئولان می‌تواند زمینه توسعه ظرفیت‌های ورزشی کشور را افزایش دهد. در کنار این مهم وجود داوطلبان و شرکت‌کنندگان فعال و متعهد در کنار کارکنان کافی در سطوح مختلف سازمان‌های ورزشی کشور نقش مؤثری ایفا می‌کند. در بعد امور مالی شفاف‌سازی فرایندهای مالی، سرمایه‌گذاری پایدار، اعطای

وام و تلاش برای جذب سرمایه و توزیع متوازن منابع مالی در رشته‌های مختلف ورزشی می‌تواند زمینه توسعه ظرفیت‌های ورزشی کشور را افزایش دهد. در مؤلفه روابط و شبکه‌های خارجی شاخص‌های مشارکت مداوم و پایدار با جامعه بین‌المللی ورزش، مدیریت زمان، از طریق روابط بین‌الملل در سطح ورزش حرفه‌ای و همگانی، برگزاری جام‌های مختلف ورزشی با حضور کشورهای مختلف به‌همراه تصاحب کرسی‌های جهانی فدراسیون‌های مختلف ورزشی زمینه‌ساز توسعه ظرفیت‌های ورزش کشور است. همچنین در بعد برنامه‌ریزی و توسعه تلاش برای توسعه برنامه‌ریزی راهبردی ورزش، نهادینه‌سازی ورزش پایدار، شناخت فرصت‌ها و تهدیدها، تدوین و توسعه سند ملی ورزش همگانی و جذب نخبگان جهت بهره‌گیری در برنامه‌ریزی‌های ورزشی کشور می‌تواند گامی مؤثر در این زمینه باشد. در نهایت توسعه بازار از طریق توسعه الگوهای نوین بازاریابی ورزشی، بهره‌مندی از استادان و صاحب‌نظران حوزه بازاریابی و ظرفیت‌های شبکه‌های اجتماعی برای بازاریابی ورزشی و تلاش برای برندسازی ورزش ملی در حوزه پوشاک و وسایل ورزشی می‌تواند نقش مؤثری در ظرفیت‌سازی ورزش کشور داشته باشد.

در راستای عوامل محیطی مؤلفه آمادگی بر آمادگی سازمان برای ظرفیت‌سازی ورزش، همبستگی و تناسب بین سازمان‌های ورزشی، تعامل با جامعه برای تبیین علایق و ارزیابی نیازهای آنان و ارتقای مهارت‌ها و اطلاعات جامعه تأکید دارد. مؤلفه فناوری اطلاعات نیز بر توسعه شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی و بهره‌گیری از مدیریت مبتنی بر وب تأکید دارد. در این مؤلفه تجهیز سازمان‌ها و ورزشگاه‌ها به فناوری‌های نوین و استفاده از این فناوری‌ها برای حل مشکلات ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در مؤلفه نوآوری نیز ارائه خدمات جدید و نو متناسب با نیازهای مشارکت‌کنندگان، پذیرش ایده‌ها نو و خلاق از سوی

مدیران ارشد، جست‌وجو و پژوهش برای ایده‌های جدید در حوزه برنامه‌های ورزشی و توسعه نوآوری در فرایندهای اداری، تولیدی و خدماتی مورد تأکید قرار می‌گیرد. در نهایت در مدیریت دانش تأکید مدیران ارشد در راستای کسب و دانش به‌روز و مورد نیاز و تبدیل دانش به فعالیت‌های مدیریتی در راستای تسهیم سریع دانش است تا زمینه‌ای فراهم شود که دانش جدید در بین بخش‌های مختلف سازمانی به‌سرعت به اشتراک گذاشته شود. همچنین وجود زیرساخت‌های قابل قبول به لحاظ سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در راستای تسهیم دانش به همراه اقدامات مطرح‌شده می‌تواند در خصوص توسعه ظرفیت‌های ورزشی کشور نقش مؤثری داشته باشد.

در نهایت توسعه زیرساخت‌های ظرفیت‌سازی ورزش کشور بر توسعه قوانین پویای اجتماعی در ورزش همگانی، سازندگی و توسعه ورزش کشور با هدف ارتقای سلامت و نشاط اجتماعی، ورزش‌خواهی و حمایت از رشد علمی و حرفه‌ای ورزش قهرمانی، عدالت‌محوری و فرهنگی کردن میدان‌ها ورزشی، ساماندهی نظام مدیریتی ورزش کشور جهت شناسایی، حمایت و تقویت استعدادها، روحی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی جوانان، ارتقای مشارکت ورزشکاران در توسعه و تعالی کشور و توسعه ورزش بانوان تأکید دارد. در بعد توسعه بسترها نیز انجام مشاوره‌های گسترده برای تبیین علایق و ظرفیت‌ها، تسهیل در اجرای اقدامات براساس اولویت‌ها، تمرکز بر ساختارهای سازمانی ظرفیت‌سازی، کیفیت خدمات سازگار با مأموریت‌های سازمان و تربیت روحیه ورزشکاری می‌تواند در توسعه ظرفیت‌های ورزشی کشور نقش مؤثری ایفا کند.

پژوهش حاضر جزء اولین کوشش‌ها در ایران برای شناسایی عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردهای ظرفیت‌سازی ورزش کشور است. برای افزایش تعمیم‌پذیری یافته‌ها توصیه می‌شود این پژوهش در نمونه‌های دیگر تکرار

شود. همچنین به مدیران و مسئولان حوزه ورزش پیشنهاد می‌شود که با تعریف کردن جوامع هدف، درک دقیق از مبانی سلامت جامعه، برخورداری از مدیریت محلی قوی و ایجاد رقابت در جوامع، اشتراک اطلاعات و برخورداری از شبکه‌های مشارکت قوی و انعطاف‌پذیری در فرایندهای توسعه ورزش در کنار توجه به عوامل زمینه‌ای، محیطی و راهبردهای ظرفیت‌سازی ورزش گام‌های مؤثری در خصوص توسعه ظرفیت‌های ورزش کشور برداشته شود.

منابع و مآخذ

۱. جکسون، راجر؛ پالمر، ریچارد. (۱۳۸۰). راهنمای مدیریت ورزشی، ترجمه عباسعلی گائینی و همکاران، تهران: کمیته ملی المپیک.
۲. حسینی، سید یعقوب. (۱۳۸۹). مدل ارتقای درجه توسعه‌یافتگی: تبیین نقش ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری، پایان‌نامه دکتري مدیریت سیاست‌گذاری، دانشگاه تربیت مدرس.
۳. زاهدی‌مازندرانی، محمدجواد. (۱۳۸۸). نقش سازمان‌های غیردولتی در توسعه پایدار، تهران: مازیار.
۴. عابدی، احیا. (۱۳۹۷). طراحی مدل توسعه فرهنگی ورزش کشور، پایان‌نامه مقطع دکتري مدیریت ورزشی، دانشگاه مازندران.
۵. کواکلی، جی (۱۳۹۳). ورزش در جامعه، ترجمه بهرام قدیمی، تهران: بامداد.
۶. محمدی، علیرضا (۱۳۸۸). «ظرفیت‌سازی اجتماع‌محور: پشتوانه ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی»، نشریه هفت شهر، ۳۰، ص ۹۷-۱۱۳.
۷. محمدی، مهدی. (۱۳۹۴). بررسی نقش ورزش در تقویت هویت ملی (با تأکید بر شهر کرج)، پایان‌نامه دکتري علوم سیاسی، دانشگاه یاسوج.
۸. مرادی، سالار؛ خالدیان، محمد؛ مصطفایی، فردین. (۱۳۹۳). «نقش ورزش در توسعه ارتباطات میان فرهنگی و اجتماعی»، نشریه مدیریت ارتباط در رسانه‌های ورزشی، ۱(۴)، ص ۵۵-۶۰.
۹. موسوی موحدی، علی‌اکبر؛ کیانی بختیاری، ابوالفضل؛ اسکندری، عبدالمجید. (۱۳۸۴). «ظرفیت‌سازی ملی»، فصلنامه رهیافت، ش ۳۶.
۱۰. وزارت ورزش و جوانان (۱۳۹۳). «ورزش از منظر مقام معظم رهبری»، سال اول، گزارش راهبری، ش ۶، ص ۷۴-۱.
11. Clutterbuck, R. (2018). "Capacity for Sport for Development", Electronic Thesis and Dissertation Repository. 5344.
12. Darnell, S. C. (2010). "Power, politics and "sport for development and peace": Investigating the utility of sport for international development". Sociology of sport journal, 27(1): 54-75
13. Edwards, M.B., (2013). "The role of sport in community capacity building: An examination of sport for development research and practice". Sport Management Review, 18(1): 6-19.
14. Hall, M.H., Andrukow, A., Barr, C., Brock, K., de Wit, M., Embuldeniya, D. et al. (2003). "The capacity to serve: A qualitative study of the challenges facing Canada's nonprofit and voluntary organizations". Toronto, ON: Canadian Centre for Philanthropy.

15. Jones, G.J., Edwards, M.B., Bocarro, J.N., Svensson, P., & Misener, K., (2019). "A community capacity building approach to sport-based youth development", *Sport Management Review*, 17:1-15.
16. Kay, T. (2009). "Developing through sport: Evidencing sport impacts on young people". *Sport in society*, 12(9): 1177-1191
17. Kline, R.B. (2011). "Principles and practice of structural equation modeling. Second Edition", New York: The Guilford Press.
18. Levermore, R., & Beacom, A. (2009). "Sport and development: Mapping the field". In *Sport and international development* (pp. 1-25). Palgrave Macmillan UK.
19. Marcellini, A., (2018). "The extraordinary development of sport for people with dis/abilities. What does it all mean?", *Journal of Alter*, 12(2):94-104.
20. Millar, P., & Doherty, A., (2016). "Capacity building in nonprofit sport organizations: Development of a process model". *Sport Management Review*, 19(4):365-377.
21. Millar, P., (2015). "Capacity Building in Community Sport Organizations, Electronic Thesis and Dissertation Repository". 3010. <https://ir.lib.uwo.ca/etd/3010>
22. Peachey, J.W., Schulenkorf, N., & Hill, P. (2019), "Sport-for-development: A comprehensive analysis of theoretical and conceptual advancements", *Sport Management Review*, 23:1-14.
23. Reiche, D. (2015). "Investing in sporting success as a domestic and foreign policy tool: the case of Qatar", *International journal of sport policy and politics*, 7(4): 489-504.
24. Sherry, E., Schulenkorf, N., & Chalip, L. (2015). "Managing sport for social change: The state of play". *Sport Management Review*, 18(1):1-5.
25. Swierzy, P., Wicker, p., & Breuer, C. (2018). "The impact of organizational capacity on voluntary engagement in sports clubs: A multi-level analysis", *Sport Management Review*, 21(3):307-320.
26. UNESCO. (2015). "Sport for peace and development United Nations, information" , website <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/physical-education-and-sport/sport-for-peace-and-development/>
27. Voogt, W.L., Bisschops, S., Munaretto, S. (2019). "Participatory social capacity building: Conceptualization and experiences from pilots for flood risk mitigation in the Netherlands", *Environmental Science & Policy*, 99:89-96.
28. Wendel, M. L., Burdine, J. N., McLeroy, K. R., Alaniz, A., Norton, B., & Felix, M. R. J. (2009). "Community capacity: Theory and application. In R. DiClemente", R. Crosby, & M. C. Kegler (Eds.), *Emerging theories in health promotion practice and research* (2nd ed., pp. 277–302). San Francisco, CA: Jossey-Bass Wiley Publishers.
29. Yang, D., Ren, S., Turrin, M., Sariyildiz, S., Sun, Y. (2018). "Multi-disciplinary and multi-objective optimization problem re-formulation in computational design exploration: A case of conceptual sports building design", *Automation in Construction*, 92:242-269.

Investigating the Contextual and Environmental Factors and Capacity Building Strategies of Sport in Iran

Shahrouz Farajzadeh^{*1}- Seyyed Mohammad Kashef² - Mohsen Behnam³

1. PhD Student of Sport Management, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Urmia University, Urmia, Iran 2. Professor of Sport Management, Urmia University, Urmia, Iran 3. Assistant Professor of Sport Management, Urmia University, Urmia, Iran

(Received: 2020/05/22; Accepted: 2020/09/14)

Abstract

The present study aimed to investigate the contextual and environmental factors and capacities building strategies in sport in Iran. The research method was mixed (qualitative-quantitative); the phenomenological method was used in the qualitative section and the descriptive-survey method was used in the quantitative section. The statistical sample consisted of 11 specialists and experts in the field of sport management in the country in the qualitative section and the statistical population in the quantitative section included all managers and elites of sport management in the country, including general managers, heads of federations and faculty members of sport management in physical education faculties in the country. Sampling method in the qualitative section was purposive and the non-random purposive sampling method was used in the quantitative section and 270 subjects were selected as the statistical sample. Data in the qualitative section were collected by the semi-structured interviews and a researcher-made questionnaire was used in the quantitative section. Data were analyzed by the thematic analysis method based on open coding in the qualitative section and Pearson correlation coefficient and second-order confirmatory factor analysis in SPSS 21 and Lisrel 8 software were used in the quantitative section. The results showed that the contextual factors (human resources, financial affairs, foreign relations and networks, planning and development and market development), environmental (readiness, information technology, innovation and knowledge management) and strategies (development of substrates, development of structures) played an effective role in capacity building in sport in the country. Consequently, effective steps can be taken to build capacity in sport in Iran with an emphasis on contextual and environmental factors and strategies.

Keywords

Capacity building in sport, contextual factors, environmental factors, strategies.

^{*} Corresponding Author: Email: Sh.farajzadeh1989@yahoo.com ; Tel: +989145474958